

ЙЕЛЬ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ КІТАПХАНАСЫНДА VIBFRAME ПИЛОТТЫҚ ЖОБАСЫН ЕНГІЗУ

Тимоти А. Томпсон

Метадеректерді қолданбалы зерттеу жөніндегі кітапханашы

Йель университетінің кітапханасы

timothy.thompson@yale.edu

Даниэль Мугабуре

Метадеректер бойынша техникалық ассистент

Йель университетінің кітапханасы

daniel.mugaburu@yale.edu

АБСТРАКТ

АҚШ академиялық кітапханаларында MARC 21 форматтарынан байланысты ашық деректерге негізделген стандарттарға көшу процесі жүріп жатыр. 2018-2020 жылдар аралығында Йель университетінің кітапханашылары Linked Data for Production ауқымды жобасына қатысты және ресурстарды сипаттау үшін Конгресс кітапханасының VIBFRAME стандартын енгізу бойынша пилоттық жобаны іске асырды. VIBFRAME – бұл Art and Rare Materials (ARM) қосымша онтологиясы сияқты арнайы домендік сөздіктер арқылы арнайы сипаттама үшін қолдануға болатын икемді стандарт.

Йель университетінің 20 кітапханашыларынан құралған топ Стэнфорд университетінде әзірленген жаңа каталогтау құралы Sinopia Linked Data Editor пайдалану бойынша оқудан өтті. Жоба COVID-19 пандемиясына байланысты тоқтатылғанға дейін 200 атау каталогталды. Салыстырмалы түрде қысқа уақыт аралығында Sinopia стандарты бойынша ресурстарды каталогтау дәстүрлі MARC-қа қарағанда екі есе ұзақ болды. Академиялық кітапханалар әлі де көшудің алғашқы кезеңдерінде және оны сәтті аяқтау үшін оқыту мен технологияға қосымша қаражат салуды қажет етеді.

Қайырлы күн. Академиялық кітапханалардың Еуразиялық конференциясында сөз сөйлеуге шақырғаныңыз үшін ұйымдастыру комитетіне рахмет. Менің атым Тимоти Томпсон және мен Йель университетінің кітапханасында метадеректерді қолданбалы зерттеу бойынша кітапханашымын. Бүгін мен 2018-2020 жылдары іске асырылған пилоттық жоба аясында VIBFRAME стандартын қолдану тәжірибесімен бөлісемін.

- Алдымен мен жобаның сипаттамасын беремін.
- Содан кейін терминдерге, VIBFRAME моделіне және оның біздің жобада қалай қолданылғанына тоқталайық.
- Соңында Мен Sinopia Editor-ді, біз VIBFRAME сөздігін енгізу және жаңа библиографиялық сипаттамаларды жасау үшін қолданған құралмен таныстырамын.

Біздің жоба өндіріске арналған байланысты деректер (Linked Data for Production LD4P)) бастамасы шеңберінде өтті. Өндіріс арқылы біз қазіргі уақытта MARC21 форматтарына негізделген каталогтандырудағы трансформацияны және семантикалық веб стандарттарымен жаңа тәжірибені бейімдеуді түсінеміз.

LD4P бастамасы Стэнфорд университеті, Корнелл университеті, Гарвард университеті және Айова университетінің басшылығымен АҚШ ғылыми кітапханаларының ұжымдық жұмысының нәтижесі болып табылады, онда ұсыныстарды әзірлеу және жобаларды басқару міндеттері Стэнфордқа жүктелді.

Алдымен LD4P жобалары Эндрю Меллон қорының гранттарымен қаржыландырылды. Екінші кезеңде, жобаға Йель университеті кірген кезде, бастама көптеген кітапханалар арасында кәсіби практиканы дамытуға қолдау мен грант алды. 2018-да өтінімдер конкурсы жарияланды және мүдделі институттар өздерінің жобаларын \$50,000 USD дейін бюджетпен ұсына алады. Нәтижесінде АҚШ кітапханаларынан 17 өтінім алынды.

LD4P2 бағдарламасының екінші бөлігінің басты мақсаты байланысты ашық деректер қағидаты негізінде жаңа каталогтау құралын, Sinopia Editor әзірлеу, сондай-ақ оны семантикалық веб стандарттарына сәйкес жобалау болды. 17 кітапхананың әрқайсысы өз жобасында Sinopia редакторын қолданды және сынап көрді және каталогтауға жаңа тәсілді енгізу бойынша нұсқаулар жасады.

Біздің жағдайда, LD4P2 үшін біз практикалық тәсілді қолдандық және үш негізгі мақсатты белгіледік:

- Біріншіден, біз каталогтау мен жұмыс процестерін аударудың, сондай-ақ байланысты деректерді қолдана отырып, жаңа жорыққа бейімделудің салдарын итеративті түрде зерттеуіміз керек еді. Біз каталогтау бөлімінің қызметкерлері үшін тренингтер өткізгіміз келді және оларға BIBFRAME және басқа да деректер стандарттарымен тәжірибе жинауға мүмкіндік бергіміз келді.

- Екіншіден, біз тек BIBFRAME-ді ғана емес, сонымен қатар басқа семантикалық сөздіктерді, әсіресе көркем материалдар мен сирек кездесетін материалдар онтологиясын (Art and Rare Materials Ontology (ARM)) қолдануға мүмкіндік беретін каталогтау материалдарын тандадық, бұл LD4P жобасының бірінші кезеңінде жасалған жетекші стандарт.

Бірінші кезекте, біз 19 – 20 ғғ. басындағы памфлеттер мен эфемерлерді іріктеумен жұмыс істедік. Олар каталогтау үшін басым бірліктер болмағандықтан, бұл жоба үшін жақсы материал болды. Біз каталогтауда қанша уақыт жұмыс істей алдық және болашақта оларды ашу жүйелерінде индекстеу үшін BIBFRAME жазбаларын MARC 21 форматына түрлендіре алдық. Айырбастау әрдайым қажет болады, өйткені біз қазір қолданатын OPAC тек MARC форматтарын қолдайды. Қазіргі уақытта айырбастау тапсырмасы әлі де орындалуда.

- Сонымен, біз OPAC-та жұмысымызды елестете алмайтындықтан, біз BIBFRAM іздеу, шығару және визуализация мүмкіндіктерін зерттеуіміз керек еді. Ол үшін біз бюджеттің көп бөлігін metaphactory платформасында лицензияланған бағдарламалық жасақтаманы сатып алу үшін қолдандық, ол байланысты деректерді

іздеу, визуализация, деректерді басқару шешімдерін іздеу үшін қолданылады. Алайда, бүгінгі презентацияда біз metaphactory-ді қолдану туралы егжей-тегжейлі айтпаймыз.

Біздің жобамыз Йель орталық кітапханасының техникалық бөлімдерінің, Бейнеке сирек кітаптар мен қолжазбалар кітапханасының ынтымақтастығына негізделген. 20 адамнан тұратын метадеректерді құрудың жалпы тобы Sinopia Editor-да каталогтауға жауапты үш командаға бөлінді. Топтың әр мүшесі өз уақытының 20 пайызын редакторда каталогтауға арнауы керек еді, бұл жалпы аптасына бір күнді құрады.

Жобаны орындау барысында біз көптеген қиындықтарға тап болдық және тапсырмалардың мерзімін өзгертуге мәжбүр болдық. LD4P2-20-дан астам ұйым қатысқан кешенді жоба, осыған байланысты жеке қосалқы гранттарды басқаруда әкімшілік кідірістер болды. Алайда, ең үлкен қиындық Sinopia Editor алуға кешігіп келді. Бастапқыда бағдарламалық жасақтаманы 2019 сәуір айында алу жоспарланған болатын, бірақ 1.0 нұсқасы тек тамыз айында пайдалануға дайын болды.

Редакторды дайындаудың осы үш айында біз шаблондар мен жұмыс процестерін әзірледік. Сонымен қатар, 2019 жылдың қараша айынан бастап 2020 қаңтарына дейін тағы үш ай метадеректер тобының мүшелеріне арналған тренингтер өткізілді. Нәтижесінде біз метадеректерді 2020 жылдың ақпан айында жасай бастадық, бірақ COVID-19 пандемиясы каталогтау уақытын едәуір қысқартты.

Осыған қарамастан, біз жоба сәтті болды деп санаймыз. Біз Sinopia Editor-да 200-ден астам бірлікті каталогтауға мүмкіндік алдық, бұл мақсатқа жету үшін жеткілікті, сонымен қатар каталогтаушыларға BIBFRAME және іс жүзінде байланысты деректерді қолданудың практикалық тәжірибесін берді.

Енді мен BIBFRAME моделінің қысқаша шолуына және оны Йельдегі жобада қалай қолданғанымызға тоқталамын.

BIBFRAME-АҚШ Конгресінің кітапханасы жасаған мәліметтер мен сөздіктердің семантикалық моделі. Айта кету керек, BIBFRAME Халықаралық стандарттау ұйымының өнімі емес; бірақ өзінің институционалды басымдықтары, артықшылықтары және тіпті саяси мақсаттары бар Конгресс кітапханасына тиесілі. Тағы бір қызықты сәт назар аударады, ал MARC21 форматтары жылдан-жылға өзгеріп отырады және жаңа өрістер мен ішкі аймақтарды ұсынады, BIBFRAME 2.0 нұсқасынан 2016 нұсқасына дейін өзгеріссіз қалады.

2011 жылы BIBFRAME-нің пайда болуы туралы алғаш рет жарияланған кезде, жоба MARC 21-ден жаңа интернет-достық форматқа көшуді көздейтініне ерекше назар аударылды. Шынында да, уақыт өте келе, MARC21 технологиялық жетістіктерге соншалықты бейімделмейді. Бүгінгі таңда интернеттегі іздеу құралдары кітапханалар мен олардың каталогтарын алмастырады және көптеген адамдар үшін ақпаратты іздеу және алу бірінші болып табылады. Өз кезегінде, BIBFRAME библиографиялық метадеректер мен Дүниежүзілік Интернет арасындағы үйлесімділікті ілгерілетуді көздейтін ерекшеліктермен жасалды.

BIBFRAME туралы айтатын болсақ, оның халықаралық каталогтау коды болып табылатын RDA стандартымен (Ресурстың сипаттамасы және қол жетімділігі) байланысын да есте ұстаған жөн. RDA 4 негізгі категориялардан тұрады: Еңбек (Work), Ұсыну (Expression), Өрнек (Manifestation), Бірлік (Item). BIBFRAME-де Еңбек категориясы RDA еңбек категориялары мен өкілдіктерінің сипаттамаларын біріктіреді. Өрнек пен Дананың мәні бірлік категориясына тең.

Бұл график Piers Paul Read авторы Alive кітабының мысалын көрсетеді. Біздің жобада, біз Еңбек және Ұсыну категорияларына белгілер енгізу үшін RDA моделін таңдадық. Техникалық себептерге байланысты біз RDA Еңбек категориясын беру үшін жаңа категорияны – Суперенбек бейімдеуді шештік.

LD4P жобасының бірінші кезеңінде BIBFRAME онтологиясын құру үшін әртүрлі мәліметтер модельдеу топтары құрылды. Бұл кеңейтімдер арнайы форматтар мен материалдарды сипаттау үшін жеке тәжірибешілер қауымдастықтарының пайдалану перспективаларын ескере отырып жасалды. BIBFRAME-де кеңейтімдердің 4 категориясы жасалды: Өнер және сирек кездесетін материалдар, Картография, Динамикалық бейнелер, Орындалған музыкалық шығармалар.

BIBFRAME-мен жұмыс істеудің артықшылығы-бұл икемді және қажет болған жағдайда немесе жай ғана ыңғайлы болса, басқа семантикалық сөздіктерден жаңа элементтерді енгізуге мүмкіндік береді. Мысалы, біздің жобамыз үшін біз ARM онтологиясын енгізу мен дамытуды таңдадық, категорияны егжей-тегжейлі сипаттау үшін BIBFRAME -ді кеңейтуге арналған сөздік Бірлік.

Мұнда Мен Sinopia Editor каталогтауда қалай қолданғанымызды қысқаша шолуға көшемін.

Sinopia -ны хост сайтында жаттығу түрінде табуға болады (<https://stage.sinopia.io>) немесе өндірістік үлгідегі (<https://sinopia.io>). Пайдаланушылар құралдың орналастырылған нұсқасын пайдалану үшін тіркеліп, тіркелгі жасауы керек. Бағдарламалық жасақтама ашық ресурс болып табылады және жергілікті орнату үшін қол жетімді (https://github.com/LD4P/sinopia_editor).

Каталогтау интерфейсіне өту үшін Sinopia басты бетінде «Linked Data Editor» батырмасын басу керек.

Sinopia редакторында әр енгізу формасы тиісті үлгіні қажет етеді. Хост веб-сайты әртүрлі форматтарға арналған әдепкі шаблондарды ұсынады (мысалы, монографиялар, сериялық басылымдар, картографиялық ресурстар). Редактордың өзінде қазірдің өзінде қосылған шаблондар бар, олардың әрқайсысының жеке идентификаторы бар. Пайдаланушылар өздерінің үлгілерін жасай алады, Біз Йель университетінде пилоттық жоба үшін жасадық. Біз Супер еңбектің, Еңбектің, Дананың және Бірліктің жеке формалары бар монографиялар үшін алғашқы үлгілерді жасадық.

Өзірленген жұмыс процесі Супер еңбек санаты үшін сипаттама жасаудан басталады, ол біртіндеп бірлік деңгейіне дейін төмендейді. Әр сипаттаманың алдыңғы категориямен байланысы бар.

Мұнда Sinoria шаблондарына арналған браузер интерфейсі ұсынылған, онда шаблон идентификаторын енгізуге болады.

Бұл суретте Суперенбек шаблонның кейбір сипаттамалары және олардың MARC картасымен байланысы көрсетілген. Суперенбек деңгейінде біз бастапқы жасаушы және оның зияткерлік мазмұны сияқты тиісті тақырыптық айдарлар сияқты ресурстың құрылуы немесе көзі туралы ақпаратты енгіземіз.

Супер еңбек формасындағы ақпарат объектіні жасаушылардың рөлдері үшін енгізілуі мүмкін. Мысалы, біз бастапқы рөлді оның автор екенін көрсете отырып жаза аламыз.

Егер тиісті жеке тұлға іздеу үшін конфигурацияланған байланысты деректердің сыртқы көздерінде ұсынылса, осы санат үшін жергілікті ресурсты сипаттау нысанына IRI (International Resource Identifier) халықаралық ресурс идентификаторы енгізілуі мүмкін.

Егер жеке тұлға сыртқы байланысты деректер арасында табылмаса, атауды «Authorized Access Point» батырмасын басу арқылы жолға (форматталған атаулардың стандартты ережелеріне сәйкес) енгізуге болады.”

Мұнда Сіз Еңбек үлгісінің кейбір сипаттамаларын көре аласыз, онда біз мазмұн түрі, тіл, скрипт сияқты ресурстың қалай ұсынылатындығы туралы ақпаратты енгіземіз.

Көрініс деңгейіне арналған деректерді енгізу формасы осылай көрінеді: форманың бірінші өрісінде біз оны жасағаннан кейін тиісті Суперенбек санатына еренсілтемені енгіземіз.

Мен презентацияның уақыт шегінен асып кетпеу үшін осында тоқтаймын, бірақ толық көрсетілімде біз сипаттаманың келесі бастапқы деңгейлеріне сәйкес келетін ақпаратты, атап айтқанда Дананы және Бірлікті қосар едік.

Қорытындылай келе, BIBFRAME каталогтауға икемді және ашық тәсіл болып табылады. Алайда, Sinoria сияқты жаңа құралдарды бейімдеу тренингтер мен технологияларға көп күш пен инвестицияны қажет етеді. Бастапқыда, құралдар мен жұмыс жақсарғанға дейін процестің тиімділігі төмен болуы мүмкін. Мысалы, біз Sinoria -да ресурстарды каталогтау MARC21-ге қарағанда екі есе ұзақ екенін байқадық. Жақсартылған және пайдалы метадеректерді одан әрі енгізу үшін ұжымдық жұмыс, институттар арасындағы ынтымақтастық және халықаралық сабақ қажет.